

There are no translations available.

Тороп С.О.

Біолог

м. Нікополь, Україна

[Біографія](#)

Переклад з російської: Стрілецька М.В.

Фото: Рудоманова О.Є.

Матеріал надано в авторській редакції

Рослини-першовідкривачі

Кожна пора року має багато прикмет. Весна навіть більше, ніж будь-яка інша пора року. Щодня відбувається щось нове, щось міняється, а головне - дуже наочно. Одна з найзначніших прикмет весни - поява перших квітів, які пробилися з ще ледве зігрітою сонячними променями землі, не завжди привабливі і помітні, вони по праву є її першовідкривачами. Перші весняні квіти - вічний символ природи, що прокинулася від зимового сну... На Нікопольщині їх можна побачити майже скрізь.

Фіалка (Violet)

Ця смілива і досить невибаглива весняна квітка вже давно затвердила себе в статусі повноправного городянина. В кінці березня – на початку квітня її на території Нікополя можна зустріти буквально всюди - в парках Перемоги і імені Пушкіна, в скверах і на пустирях. Навіть по узбіччях доріг і поблизу звалищ! Автор цих рядків спостерігав досить унікальне явище, коли пізньої осені 1984, 1994 і 1999 років ця рослина зацвітала в нашому місті знов. Немов би забувши про всі календарні терміни і переплутавши листопад з квітнем! Мова йдеться про фіалку. Про ту саму фіалку, появу якої, багато з поспішаючих у своїх справах нікопольців, часто не помічають, хоча для цього іноді буває достатньо всього лише уважно подивитися під ноги. Найбільш поширеною в наших містах є фіалка запашна. Її характерними "прикметами" є округле або серцеподібне листя, фіолетові, сині (рідше голубуваті) квіти, сильно розгалужене кореневище і, звичайно ж, запашний запах. Правда, деякі екологи відзначають, що у фіалок, що ростуть в умовах промислових міст, остання відмінна риса не завжди присутня. Спрадавна ця рослина з успіхом застосовувалася в народній медицині при лікуванні сечокам'яної хвороби, подагри, ревматизму, хвороб легенів, кашлю і всіляких простудних захворювань. **Ось який рецепт мені вдалося знайти в збірці "Лікарські рослини" виданій в 1908 році: „Хворій дитині дають відвар фіалки, а макухою цієї рослини, поки він ще теплий, або самою відвареною травою, теж ще теплою, обкладають верхню частину груди і бинтують її так, щоб вийшло щось ніби зігріваючого компресу (тривалість компресу 1-1,5 години)”.**

Фіалки, що ростуть в наших садах, належать до видів віола або меланіум ("Братки"). Вважають, що "братки" відбулися від схрещування двох видів: фіалки жовтої і алтайської. Цю рослину ще називають фіалкою трибарвною. Її ботанічна назва цілком виправдана: у цієї квітки пелюстки вгорі - темно-сині або фіолетові, внизу - жовті, а з боків - білі. Настій з листя і стебел "Анютіних очок" і фіалок польових п'ють при захворюваннях легенів і бронхів. А на півдні Франції і на півночі Італії з давніх часів вирощують пармську фіалку. Це махровий різновид нашої запашної фіалки. З неї роблять дорогі духи, широко відомі у всьому світі.

Фото: www.greenmama.ru

Кульбаба (*Taraxacum officinale*)

Що не говоріть, а спостережливими людьми були наші прашури, які дали кульбабі таку велику кількість імен. Як тільки вони її не називали! Одуй-лисина, попова лисина, пушок, подойниця, лисяк, лисоголовка - по вигляду квітколожа, молочник - по молочному соку. І це ще далеко не повний перелік народних назв. Вже одне їх вивчення могло б послужити темою для серйозної наукової роботи.

Ця добре відома всім квітка з'являється з приходом перших весняних, теплих днів і росте буквально усюди - в парках і скверах, поблизу будинків і на вулицях. А квітучі весняною порою по полях і лугах кульбаби утворюють химерні жовто-зелені килими. Особливо небайдужі до кульбаб діти, що плетуть з них вінки і здувають їх "парашутики".

Кульбаба - багаторічна рослина. Її корінь іноді буває завтовшки з палець дорослої людини і переходить в коротке (іноді гіллясте) кореневище. Листя в прикореневій розетці численне, перисте, з червонуватою головною жилкою. Квіти - кошики, а плоди - сім'янки з чубком. Молочний сік виділяють всі частини рослини. **Кульбаба містить гірку речовину - тараксацин, інулін, сапонін, слиз, багато вітамінів А і С, тому не дивно, що цю рослину з давніх часів використовують як в кулінарії, так і в народній медицині.**

Мати-й-мачуха звичайна (Tussilago farfara)

- Подивися, яку я кульбабу зірвала!
- А це зовсім не кульбаба. Бачиш, у неї квітка якась дрібна.
- Ну і що...
- А то, що таких кульбаб не буває.

Прогулюючись теплим весняним днем, я став свідком суперечки, яка виникла між двома хлоп'ятами, що поверталися зі школи. Як ви вже, напевно, здогадалися, суперечка ця виникла з приводу виявленої ними квітки. Варто відзначити, що мати-й-мачуху плутають з кульбабою не тільки у нас, а практично повсюдно. Ці квіти, дійсно, дуже схожі - мають однакове жовте забарвлення і суцвіття-кошики. І теж, як і у кульбаби, у відцвілої мати-й-мачухи з'являються пухнасті парашути-летючки, які допомагають розселенню насіння. Але все ж таки мати-й-мачуху неможливо сплутати з кульбабами.

Її квітки значно менші, у кульбаб раніше з'являються листя, а потім квіти, у мати-й-мачухи - навпаки. Квітка мати-й-мачухи довго красується наодинці на рожевому лусковому стеблі. Листя у цієї рослини пухнасте, покрите тонкими волосками. З верхнього боку вони дуже швидко зникають, а на нижньому боці залишаються. Якщо прикласти такий листок до щоби, легко перекопатися: верхня сторона його холодна, нижня - тепла. Холодна - "мачуха", нижня - "рідна мати"...

Мати-й-мачуха - рослина цілюща. Її застосовували для лікування багатьох хвороб ще в Стародавньому Римі, а латинська назва цієї квітки Tussilago походить від слова "туссис" (кашель). У народній медицині мати-й-мачуху відвіку застосовували не тільки при застудах, але і при катарах шлунку і кишок, запальних процесах в нирках, як засіб від випадання волосся, лупи і навіть зубного болю.

Багато фахівців відзначають, що препарати з цієї рослини добре допомагають при

лікуванні туберкульозу легенів (особливо на ранній стадії цього захворювання). А ще мати-й-мачуха непоганий медонос. Весною бджоли насилу знаходять собі прожиток - квітів ще мало. Ось тут-то вона їх і виручає!

Фото: www.trumanoutdoor.ru

Пастуша сумка (*Cirsella bursa pastoris*)

Ми називаємо цю рослину пастушою сумкою, на латині воно іменується вельми романтично і загадково - *Cirsella bursa pastoris*, а де-небудь в глухому африканському селі його очевидно називають якимось інакше. Але йдеться про одну і ту ж квітку, бо пастуша сумка, що росте чи не на кожній нікопольській вулиці, зустрічається практично у всіх куточках земної кулі. Хіба тільки в жарких пустелях і холодній Арктиці її немає! І майже усюди вона росте на полях і лугах, біля будинків і доріг, на пустирях і звалищах. А головне - виглядає практично скрізь однаково. Пастушу сумку легко відрізнити від інших рослин по характерних дрібних білих квітах, зібраних в розетку, сіро-зеленому листю і, звичайно ж, по невеликим трикутним стручкам (плодам), що нагадують собою сумку пастуха (звідки і назва рослини).

У наших краях пастуша сумка з'являється зазвичай не пізніше за середину квітня і квітне аж до середини вересня. У деякі роки і довше. Але спостерігати за її цвітінням краще всього саме навесні, коли трава навколо ще невисока, а багато інших рослин просто ще не з'явилися. Квітне пастуша сумка від низу стебла до верху. Городяни присутності цієї рослини поблизу своїх жител часто не помічають, не звертають на неї своєї уваги. А ось жителі сільської місцевості, навпаки, не тільки обертають свої пильні погляди до цього бур'яну, але і активно видаляють його з грядок. Екологи відзначають, що пастуша сумка може рости навіть на забруднених територіях. Це, мабуть, одне з небагатьох наших рослин, існуванню якого в умовах до межі насиченого промисловими об'єктами міста нічого, видно, не загрожує...

Про лікувальні властивості пастушої сумки знали ще стародавні слов'яни.

Препарати з неї є терпкими, кровоспинними (при ниркових, легеневих, маткових кровотечах) і сечогінними засобами. Ефективні препарати з пастушої сумки і при лікуванні туберкульозу легенів. А в одній із старовинних книг мені вдалося прочитати наступний рецепт: "При проносах застосовують свіжий сік пастушої сумки (по 40 крапель), розведений на чарці горілки."

Конвалія (Convallaria majalis)

У багатьох народів існують легенди про конвалію. На Русі цю квітку пов'язували з іменами Садко, Любави і Волхви. Своєю появою вона нібито зобов'язана сльозам царівни, пролитим, коли її розлюбив молодий купець. Існує легенда і про червоні ягоди цієї рослини: хлопець на ім'я Конвалія так гірко плакав про Весну, яка покинула його, що сльози перетворилися на білі квіточки, а кров серця офарбувала ягоди. У стародавніх скандинавів конвалія була квіткою богині висхідного сонця, на честь її запалювалися багаття і влаштовувалися свята. Цю квітку приносили в жертву богам. У Франції були спеціальні свята, присвячені конвалії. Вони влаштовувалися в першу суботу і неділю травня. Була священною конвалія і у північноамериканських індіанців. Відомо, що ще в I столітті до нашої ери конвалію розводили єгипетські садівники (причому якимось вимудрялися вирощувати її круглий рік). У XVI столітті в Західній Європі вже вміли вирощувати різнокольорові (рожеві, червоні) конвалії, а лікарі зробили цю квітку своєю емблемою. Цікаво, що на деяких старовинних портретах Микола Коперник зображений з маленькими букетиками конвалії в руці. Очевидно, зараз не багато хто знає, що великий астроном був ще і прекрасним лікарем.

Офіційно, як лікарська рослина, конвалія була визнана в 1881 році, але на Русі її цінували давно. Про її настоянку, яка називалася "Крін полеської", в одній старовинній медичній книзі було сказано, що вона "дороже єсть злата драгого и пристойит спригодна ко всем недугам".

З конвалії виготовляють різні ліки. Найвідоміші з них - краплі Зеленіна (для людей, страждаючих серцевими захворюваннями). Наукова назва конвалії - Convallaria majalis ("лілія долин, квітуча в травні"). Вважається, що російське слово "ландыш" походить від старопольського "ландушка" ("ланье вушко"), але є і інші думки. Цілком можливо, що назва цієї рослини походить від слів "гладкий", "ладиш" ("гладке листя") або слова "ладан" (смола, що видає прекрасний запах при згоранні). Але як би там не було, конвалію як і раніше люблять і шанують у всій Європі, присвячують їй вірші і оди, дарують улюбленим. Ось така вона прекрасна і відома квітка!

Фото: www.newsvm.com

Переклад в електронний вигляд: Бутенко О.П.

Дізнатися більше про фіалку **Ви можете тут:**

- [Фіалка](#)

Дізнатися більше про кульбабу **Ви можете тут:**

- [Все про одуванчик](#)

Дізнатися більше про мати-й-мачуху **Ви можете тут:**

- [Мать-и-мачеха обыкновенная](#)

- [Мать-и-мачеха обыкновенная](#)

Дізнатися більше про пастушу сумку Ви можете тут:

- [Пастушья сумка](#)
- [Пастушья сумка обыкновенная](#)

Дізнатися більше про конвалію Ви можете тут:

- [Ландыш](#)
- [Ландыш \(Convallaria\)](#)

[У разі використання матеріалів цього сайту посилання на сайт обов'язкове](#)